

В. Стогній, О. Жданенко

НАУКОВІ ЗДОБУТКИ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУСПІЛЬНОГО ВИЗНАННЯ Минувшина і сьогодення Державних премій України в галузі науки і техніки

Загальновідомо, що життєздатність суспільства багато в чому залежить від кваліфікаційного рівня фахівців, від продукування наукових і технічних інновацій. Сформоване в нашому суспільстві і перевірене часом усвідомлення місця науки в сучасній системі координат соціально-економічного життя країни актуалізує постановку питання про престиж і стимулювання наукової праці. У нинішніх умовах вітчизняна наука залишається надто залежною від загального стану соціальної сфери, однак її завдання – випереджати трансформаційні суспільні процеси, органічно доповнювати і супроводжувати державну політику, ініціювати перехід країни на інноваційний шлях розвитку, без чого неможливо забезпечити її конкурентоспроможність у сучасному глобалізованому світі. Творчі здобутки українських учених, огляд яких представлено в цій публікації, ілюструють великий потенціал вітчизняної науки, який має служити подоланню кризових явищ і подальшому розвитку нашої держави.

СИСТЕМА СТИМУЛЮВАННЯ В ІСТОРИЧНОМУ РОЗРІЗІ

Для реалізації інноваційної політики держави, упровадження в практику ефективних науково-технічних розробок особливе значення має загальнодержавне заохочення вчених і фахівців до активного розвитку науки і техніки, відзначення їхніх видатних творчих досягнень. Цю систему стимулювання вперше втілили в життя ще за часів СРСР. У 1925 р. уряд вирішив відзначати здобутки вчених премією імені

В.І. Леніна. Після 1935 р. цю практику було призупинено. Проте, враховуючи досягнутий позитивний ефект від преміювання найважливіших досліджень у галузі науки, техніки і виробництва, Центральний Комітет Комуністичної партії та Рада Міністрів СРСР у 1957 р. відновили вручення Ленінської премії «за найбільш видатні наукові праці; архітектурні та технічні споруди; впроваджені в народне господарство винаходи, конструкції машин, нові матеріали; вдосконалення методів виробництва».

© **СТОГНІЙ** Вадим Сергійович. Кандидат технічних наук. Учений секретар Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки.

ЖДАНЕНКО Олена Іванівна. Заступник ученого секретаря Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки (Київ). 2011.

Ленінські премії присуджували щорічно до дня народження В.І. Леніна, а з 1967 р. — один раз на два роки.

Крім того в державі щорічно впродовж 1940–1952 рр. вчених відзначали за досягнення в галузі науки і техніки, літератури, мистецтва, архітектури Сталінськими преміями, а з 1966 р. Державними преміями СРСР.

В Україні задля підвищення престижу наукової праці, національного визнання її суспільної значимості, залучення до наукових установ талановитих учених у квітні 1969 р. було засновано Державні премії УРСР у галузі науки і техніки та створено Комітет з Державних премій УРСР у галузі науки і техніки.

Постановою ЦК КПУ та Радою Міністрів УРСР було визначено, що найвищі нагороди присуджують «за видатні наукові роботи, за глибокі теоретичні дослідження з питань марксистсько-ленінської науки, державного і господарського будівництва, за створення підручників для вищих, середніх спеціальних і середніх учбових закладів, за роботи зі створення і впровадження в народне господарство нової ефективної техніки, високопродуктивних технологічних процесів, прогресивних матеріалів, машин і механізмів, за впровадження передового виробничого досвіду».

За 40 років персональний склад Комітету оновлювався 10 разів. Весь цей час головою Комітету є академік Борис Євгенович Патон — видатний учений, організатор науки, перший Герой України, президент Національної академії наук України. Його наукові досягнення загальноновизнані і відомі далеко за межами держави. Фундаментальні дослідження Б.Є. Патона щодо взаємодії зварювальних джерел нагрівання з розплавленим металом заклали основу для створення нової галузі металургії — спеціальної електрометалургії. Під його керівництвом створено принципово новий спосіб зварювання — електрошлаковий, уперше розпочато дослідження

в галузі застосування зварювання та споріднених технологій у космосі. Борис Євгенович — головний ініціатор та ідеолог створення та впровадження унікальної технології зварювання живих тканин, яка дозволяє здійснювати відновлення фізіологічних функцій ушкоджених органів.

За цей період у Комітеті працювали понад 380 висококваліфікованих фахівців, більшість із них неодноразово обирали до складу організації. Академіки НАН України П.Г. Костюк, І.І. Лукінов, Ю.О. Митропольський, Б.О. Мовчан і член-кореспондент НАН України П.Р. Родін працюють у Комітеті близько 40 років, академік НАН України М.В. Новіков — понад 35 років. До складу Комітету 7 разів уходили І.І. Залюбовський, В.П. Кухар, Д.О. Мельничук. Майже чверть століття тут працювали С.А. Андронаті, В.Г. Бар'яхтар, В.Д. Походенко, І.К. Походня, А.Ф. Пічко, Б.С. Стогній, Я.С. Яцків, понад 20 років — В.В. Беляєв, М.С. Бродін, І.С. Гулий, О.С. Давидов, В.А. Каблуков, В.С. Михалевич, В.В. Моргун, Я.С. Підстригач, В.В. Скопенко, Ю.М. Таран-Жовнір, В.Я. Тацій, Б.Б. Тимофєєв, П.П. Толочко, В.І. Трефілов, О.Я. Усиков, Д.Ф. Чеботарьов, М.Г. Чумаченко, В.М. Шестопапов.

Ще понад 300 професіоналів найвищого рівня, працюючи в Комітеті, рік у рік демонструють принциповість і порядність у прийнятті рішення щодо кандидатур на присудження Державних премій України.

ДОСЯГНЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ УЧЕНИХ

Першими лауреатами Державної премії в далекому 1969 р. стали академік АН УРСР Г.С. Писаренко, член-кореспондент АН УРСР В.Т. Трошенко, доктор технічних наук Г.М. Третьяченко, кандидат технічних наук В.М. Руденко за цикл робіт про міцність матеріалів. Автори розробили оригінальні установки і методики для дослідження механічних властивостей матеріа-

лів і конструктивних елементів машин за високих температур в умовах складного механічного і теплового навантаження в різних газових середовищах. У процесі досліджень уперше в світі встановлено основні закономірності характеристик міцності тугоплавких матеріалів. Ця фундаментальна праця зробила не тільки істотний внесок у науку про міцність матеріалів і конструктивних елементів машин за високих температур, вона і сьогодні має велике господарське значення.

Серед інших шести премійованих у 1969 р. досліджень варто згадати цикл робіт із теорії ядра видатного фізика-теоретика академіка АН УРСР О.С. Давидова, який не тільки запропонував і розвинув теорію ядра, що дозволило на єдиних засадах пояснювати велике коло експериментальних фактів, але й довів теорію колективних збуджених станів несферичних атомних ядер, що враховує порушення аксіальної симетрії ядер (теорія неаксіальних ядер Давидова). Олександр Сергійович заснував новий напрям у науці — молекулярну біофізику. Суть його припущення полягає в тому, що різноманітність живих організмів, яка відрізняє їх від неживої природи, зумовлена особливою організацією складних молекулярних систем, але в цих системах діють ті самі елементарні закони, які визначають властивості атомів і молекул, що входять до складу тіл неживої природи. Ця ідея знайшла блискуче підтвердження в роботах його учнів і колег. Славетний науковець-теоретик спрогнозував майбутні тенденції розвитку науки, а його дослідження здобули світове визнання.

У наступні роки премію одержували такі всесвітньовідомі вчені нашої держави — двічі лауреати Державної премії:

математик Ю.О. Митропольський — за розроблення теорії і практику застосування математичних методів для аналізу нелінійних явищ реального світу;

матеріалознавець І.М. Францевич, головний вектор наукової діяльності якого ґрунтувався на глобальній ідеї — створювати нові матеріали із заданими властивостями для екстремальних умов експлуатації;

засновник наукової школи в галузі кібернетики В.М. Глушков, який був ідеологом реалізації грандіозних державних проектів зі створення програмно-технічних комплексів для інформатизації та автоматизації господарської та оборонної діяльності країни. Особливо варто відзначити проект Загальнодержавної системи збору та обробки інформації для управління економікою країни.

Тричі відзначено премією славетного хірурга-кардіолога М.М. Амосова — автора новаторських методик у кардіології. Він першим в Україні почав лікувати серцеві вади хірургічним методом (1955), одним із перших у СРСР запровадив у практику метод штучного кровообігу (1958), провів протезування клапана митри (1963), створив і вдало застосував антитромботичні протези серцевих клапанів (1965). М.М. Амосов започаткував низку методів хірургічного лікування пороків серця, запропонував оригінальні моделі апаратів штучного кровообігу. Його дослідження і нині допомагають ефективно лікувати хворих.

У 1976 р. Державною премією було відзначено видатного авіаконструктора О.К. Антонова за створення та впровадження легкого пасажирського літака АН-24. У конструкції літака вперше були застосовані нові матеріали, прогресивні конструкторські і технологічні рішення, які стали базою для створення пасажирських і вантажних літаків.

Згадаємо ще кілька робіт, які суттєво вплинули на розвиток техніки і технологій.

Так, у 1976 р. було відзначено досягнення авторського колективу виробничо-технічного об'єднання електронно-обчислювальних і керуючих машин, який створив та налагодив серійне виробництво керуючого

обчислювального комплексу М4030, орієнтованого для автоматизації управління підприємствами і технологічними процесами, окремими галузями, автоматизації проектно-конструкторських робіт, науково-дослідних і інженерних розрахунків.

Крім того, колектив ЦКБ «Ленінська кузня» створив риболовний траулер-сейнер проекту 502 ЕМ і в найкоротший термін організував його виробництво прогресивним потоково-позиційним методом. Траулер тривалий час користувався попитом не лише в нашій країні, а й за кордоном.

У 1978 р. було премійовано авторський колектив Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона під керівництвом академіка Б.І. Медовара, який створив основи нового технологічного процесу (одержання литих заготовок із властивостями поковок — електрошлакове лиття), розробив принципи конструювання ливарного устаткування та побудував формкристалізатори для одержання електрошлакових відливок високої якості. Електрошлакове лиття знайшло широке застосування в багатьох галузях економіки.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Новий етап в історії Державної премії почався зі здобуттям Україною незалежності. Фундаментальних змін зазнав не лише суспільно-економічний устрій нашої країни, але й світова економіка в цілому, безпрецедентне ускладнення соціальних зв'язків знайшло об'єктивне відображення у сфері творчої наукової праці. Зросла конкуренція між принципово різними підходами в досягненні мети наукових досліджень і здобутті економічних, суспільно важливих результатів інноваційної діяльності. Стало зрозуміло, що необхідно змінювати й вимоги до робіт, які номінуються на здобуття Державної премії.

З цією метою, а також для піднесення ролі Державної премії як найвищої нагороди України Указом Президента України від 28 березня 1995 р. № 263/95 було затверджено нове Положення про Державну премію України в галузі науки і техніки, а Комітет підпорядковано безпосередньо главі держави.

Рис. 1. Питома вага академіків і членів-кореспондентів у складі Комітету

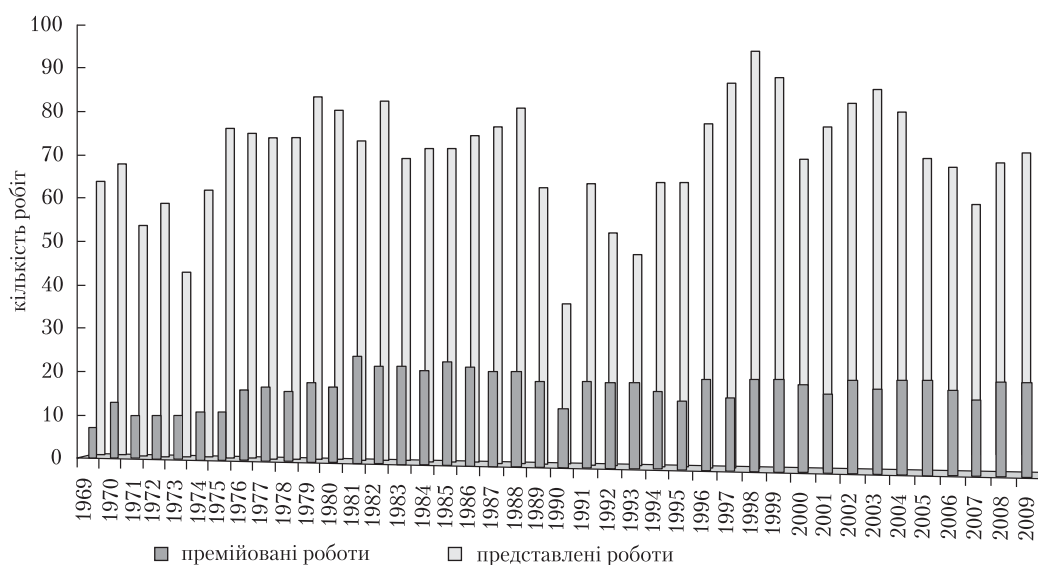

Рис. 2. Співвідношення премійованих робіт до кількості представлених у Комітет

Для прийняття демократичних і більш зважених рішень склад Комітету збільшено до 97 осіб. Це відомі в нашій країні та за її межами науковці, викладачі, конструктори, організатори виробництва, керівники державних органів влади (рис. 1). До речі, питома вага працівників НАН України у складі Комітету протягом останніх років стабільно зростає.

До роботи в Комітеті та його спеціалізованих секціях сьогодні залучено понад 500 провідних науковців і фахівців. У складі кожної секції працює до 25 осіб із числа найавторитетніших учених і спеціалістів відповідної галузі науки, промисловості, аграрного сектору.

Зараз при Комітеті працює 21 спеціалізована секція, а саме:

- біології,
- будівництва та будівельних матеріалів,
- геології, геофізики та географії,
- гірничої справи,
- гуманітарних наук,
- екології та захисту навколишнього середовища (з 1998 р.),
- енергетики,

- інформатики,
- легкої та харчової промисловості,
- математики і механіки,
- машинобудування і транспорту,
- медицини,
- металургії,
- нафти і газу (з 2006 р.),
- радіоелектроніки, приладобудування та зв'язку,
- сільського господарства,
- соціально-економічних наук,
- фізики,
- хімії та хімічної технології,
- розгляду праць молодих учених (з 2001 р.),
- розгляду робіт, що становлять державну таємницю.

За ці роки спеціалізовані секції Комітету розглянули близько 3 тис. робіт, з яких понад 150 – підручники. Тільки половину з них було допущено до конкурсу, премійовано лише 737 робіт (рис. 2). Конкурс на здобуття найвищої наукової нагороди України завжди вельми високий.

За 40 років існування Державної премії України її лауреатами стали понад 5500 осіб, наукові та практичні здобутки яких

Лауреати, тричі нагороджені Державною премією України в галузі науки і техніки

Прізвище, ім'я, по батькові	Рік присудження
АМОСОВ Микола Михайлович	1978, 1988, 1997
БАР'ЯХТАР Віктор Григорович	1971, 1986, 1999
ВОЗІАНОВ Олександр Федорович	1976, 1983, 2001
ГАСИК Михайло Іванович	1977, 1998, 2004
ЄРЕМЕНКО Валентин Никифорович	1975, 1985, 1991
ДУДКА Ірина Олександрівна	1983, 1990, 2005
ДОЛІНСЬКИЙ Анатолій Андрійович	1984, 1997, 2004
ЗГУРОВСЬКИЙ Михайло Захарович	1990, 1999, 2005
КОРКУШКО Олег Васильович	1984, 1997, 2003
КОСТЮК Платон Григорович	1976, 1992, 2003
КУНЦЕВИЧ Всеволод Михайлович	1978, 1991, 2000
МОРОЗОВ Анатолій Олексійович	1970, 1992, 1998
НЕМОШКАЛЕНКО Володимир Володимирович	1980, 1992, 2002
РОМАНЕНКО Віктор Демидович	1995, 1999, 2004
СКОПЕЦЬКИЙ Василь Васильович	1991, 1999, 2005
СТАРИЦЬКИЙ Лев Павлович	1980, 1992, 1998
ШОР Наум Зуселевич	1973, 1993, 1999

дістали гідну оцінку суспільства¹. Імена багатьох із них сьогодні присвоєно провідним науково-дослідним установам, підприємствам та організаціям України.

Державна премія України в галузі науки і техніки присуджується авторові один раз за життя, але до 2006 р. лауреати могли її повторно отримати за нові роботи й визначні досягнення. Лише 227 особам пощастило отримати Державну премію декілька разів (4% від загальної кількості лауреатів), з них тричі нагородженими були 17 осіб (див. табл.), а двічі – 209 визнаних українських учених і фахівців. Фундатор наукової школи

¹ Глибше ознайомитися зі змістом премійованих праць і скласти власне враження про найвизначніші науково-технічні здобутки вчених за останні роки ви можете на офіційному веб-сайті Комітету за адресою: www.kdpu-nt.gov.ua.

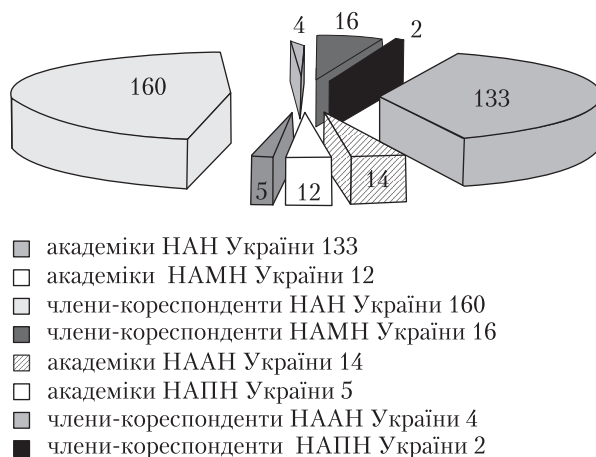

Рис. 3. Лауреати Державної премії України в галузі науки і техніки, які мають академічні звання

з комп'ютерної математики та інтелектуальних інформаційних технологій академік НАН України І.В. Сергієнко отримував Державну премію України в галузі науки і техніки чотири рази (1972, 1993, 1999, 2005).

За роки незалежності України присуджено 353 Державні премії в галузі науки і техніки, лауреатами стали майже 3000 осіб, серед яких 133 академіки Національної академії наук України, 160 членів-кореспондентів НАН України (рис. 3).

Сьогодні, за статистичними даними, академічний науковий сектор створив третину загального обсягу відзначених наукових і науково-технічних досліджень, у ньому зосереджено понад 40% науковців і дослідників. Якщо детальніше розглянути списки премійованих, то побачимо, що понад 80% лауреатів Державної премії мають наукові ступені (рис. 4), а ступінь доктора наук – майже 55%.

На рис. 5 наведено статистику премійованих робіт за науковими напрямками. Практично це аналіз результативності інновацій в Україні і свідчення ступеня реалізації наукового потенціалу. Як бачимо, результативність інновацій в Україні доволі висока, особливо в медичній галузі й машинобудуванні.

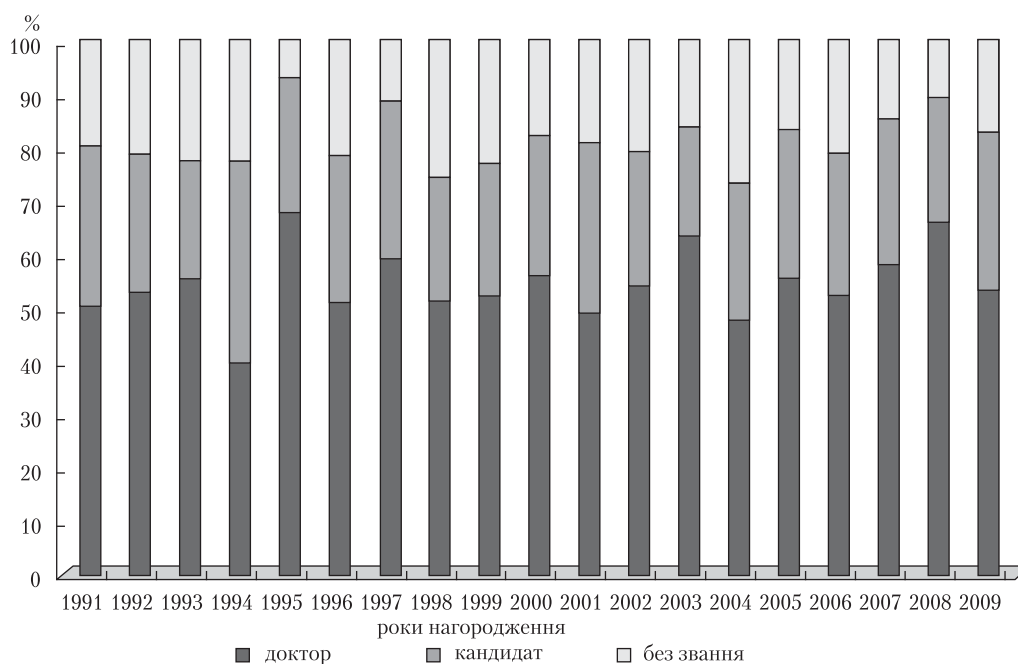

Рис. 4. Питома вага докторів і кандидатів наук у загальній кількості лауреатів

Загальновідомо, що ознакою виробництва інноваційного типу є перевищення віддачі від інвестицій у людський капітал над віддачею від інвестицій у матеріальні складники сукупного капіталу. Україна мала, має і матиме активних новаторів: учених, інженерів, освітян, підприємців, які знаходять можливість творити. І завдання Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки — популяризуючи здобутки лауреатів, акцентувати увагу суспільства на нестандартних творчих рішеннях, які потребують ширшого використання.

Світовий досвід переконливо свідчить, що перехід до інноваційної економіки можливий лише за умови ефективного використання інтелектуального потенціалу нації, впровадження у виробництво результатів творчої праці. Наочним доказом цього є аналіз премійованих робіт, адже державну нагороду отримують зазвичай роботи, що дають значний економічний ефект (рис. 5, 6). Це розроблення та впровадження нової техніки, матеріалів і технологій, нових спо-

собів і методів лікування та профілактики захворювань, інші розробки, що відповідають рівню світових досягнень.

Яскравим прикладом ефективних інновацій, упроваджених у виробництво, є радіотехнічні засоби стратегічної розвідки нового покоління «Кольчуга», представлені Донецьким національним технічним університетом (2004). Функціональні можливості комплексу «Кольчуга» і сьогодні перевершують наявні в світі зразки техніки такого призначення.

Варто згадати й розроблену науковцями Інституту електродинаміки НАН України і співробітниками ЗАТ «Завод «Південкабель» технологію промислового виробництва силової високовольтної кабельно-провідникової продукції (2008, Харків), що дає змогу збільшити в 1,5 разу порівняно з її імпортними аналогами стійкість до режимних і аварійних електричних перевантажень.

На основі оригінальних матеріалознавчих та інженерно-технологічних розробок

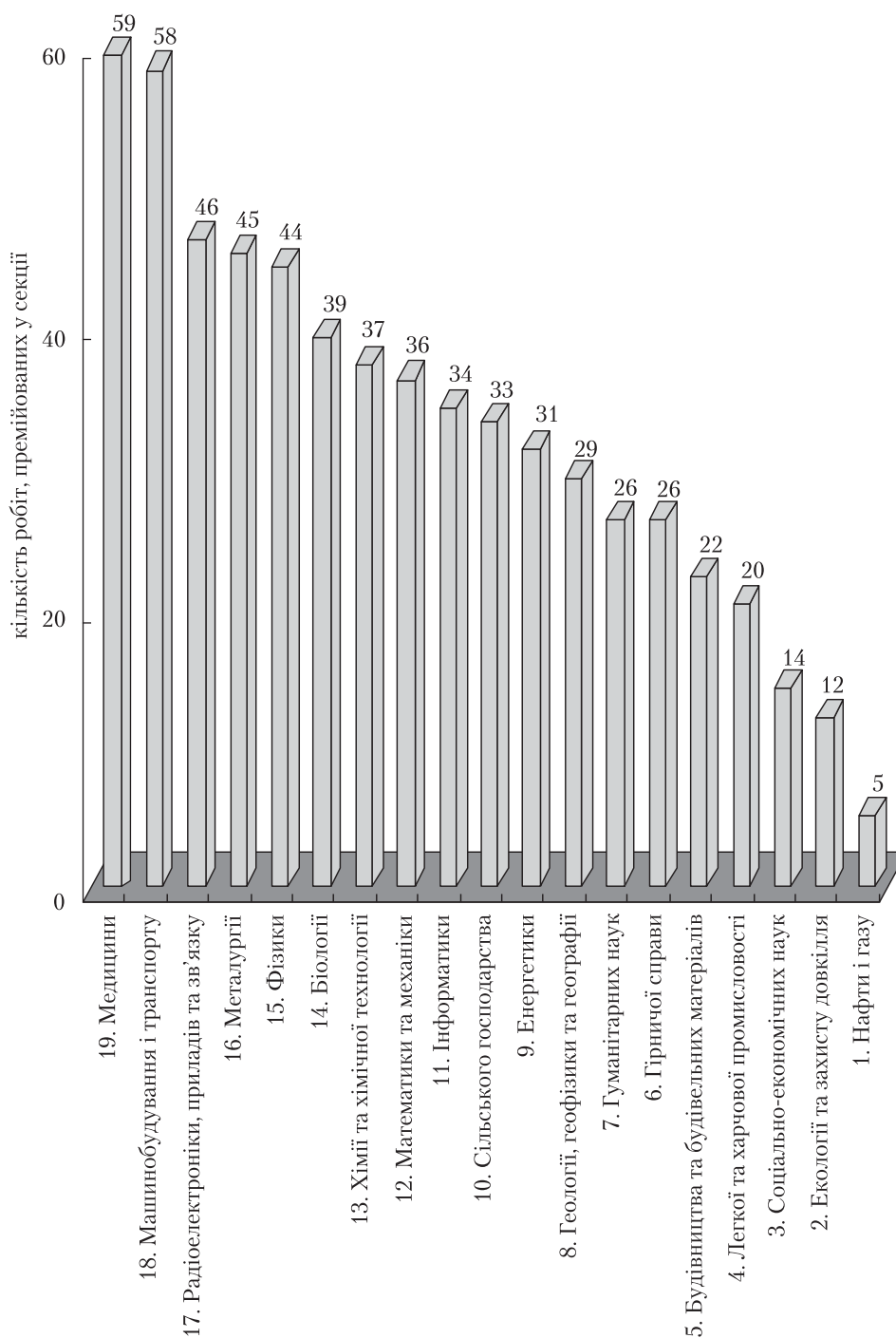

Рис. 5. Премійовані роботи за науковими напрямками (1969–2009 рр.)

учені Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України заснували єдине в Україні високотехно-

гічне сертифіковане виробництво напів-провідникових кристалічних матеріалів (2007), функціональні можливості яких до-

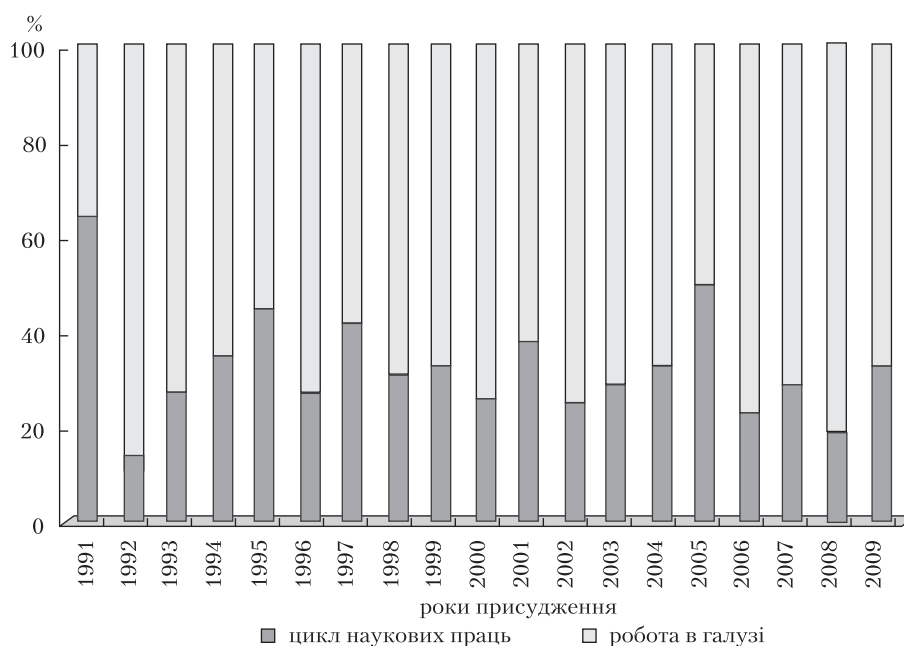

Рис. 6. Співвідношення фундаментальних і прикладних робіт, премійованих протягом 1991–2009 рр.

зволяють державі отримати щорічно понад \$2 млн від продажу наукоємної продукції на світовому ринку.

Серед інновацій варто відзначити розробки, що є справжньою візиткою сучасної України, а саме: триступеневу ракету-носієй «Зеніт–3SL» за програмою «Морський старт» КБ «Південне» та ВО «Південний машинобудівний завод» (Дніпропетровськ); парові турбіни нового покоління потужністю 325 МВт КБ і ВО «Турбоатом» (Харків); бойовий танк «Оплот» КБ ім. О.О. Морозова і ВО «Завод ім. Малишева» (Харків), премійовані 2009 року.

ТВОРЧІ ЗДОБУТКИ МОЛОДИХ УЧЕНИХ

Цьогоріч виповнюється 10 років, як в Україні почали відзначати досягнення молодих дослідників Преміями Президента України². За цей період всеукраїнське

² Премію засновано в 2001 р. для відзначення науковців віком до 35 років. Перші два роки присуджували лише 10 премій молодим ученим Національної ака-

визнання отримали 250 робіт, а їхні автори — 472 молодих учених — стали лауреатами найвищої наукової нагороди.

На рис. 7 відображено співвідношення докторів і кандидатів наук, які стали лауреатами Премії Президента України для молодих учених.

Аналізуючи нагороджені протягом 10 років роботи, можна відмітити, що більше п'яти років лідирують дослідження фізико-технічного і математичного напрямку. Тільки Інститут математики НАН України має 8 премійованих робіт, Інститут кібернетики НАН України — 6 робіт, Інститут молекулярної біології і генетики НАН України,

демії наук України, а з 2003 р. у їх здобутті можуть брати участь дослідники незалежно від організації, в якій працюють. Указом Президента України від 24 березня 2003 р. № 253 встановлено 25 премій (з них — 10 премій для молодих учених Національної академії наук України) у розмірі 10 тис. грн кожна. У 2009 р. кількість премій збільшено до 40 (з яких 15 премій для молодих учених Національної академії наук України) у розмірі 20 тис. грн кожна.

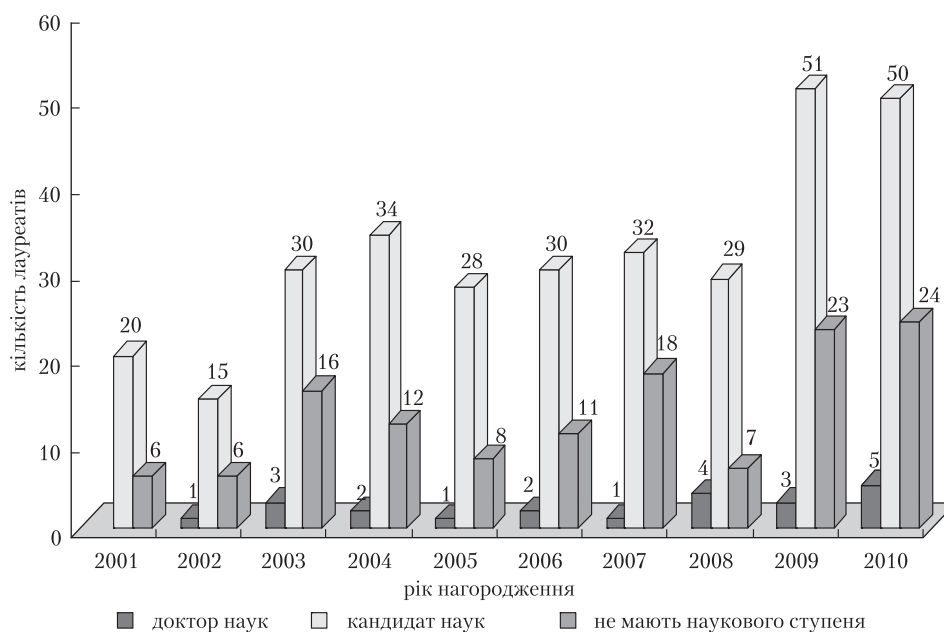

Рис. 7. Лауреати Премії Президента України для молодих учених

Інститут монокристалів НАН України, Інститут прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України — по 5 робіт. Також треба згадати Київський національний університет імені Тараса Шевченка, молоді співробітники якого щорічно здобувають премію Президента України. Співвідношення премійованих робіт за поданням представлено на рис. 8.

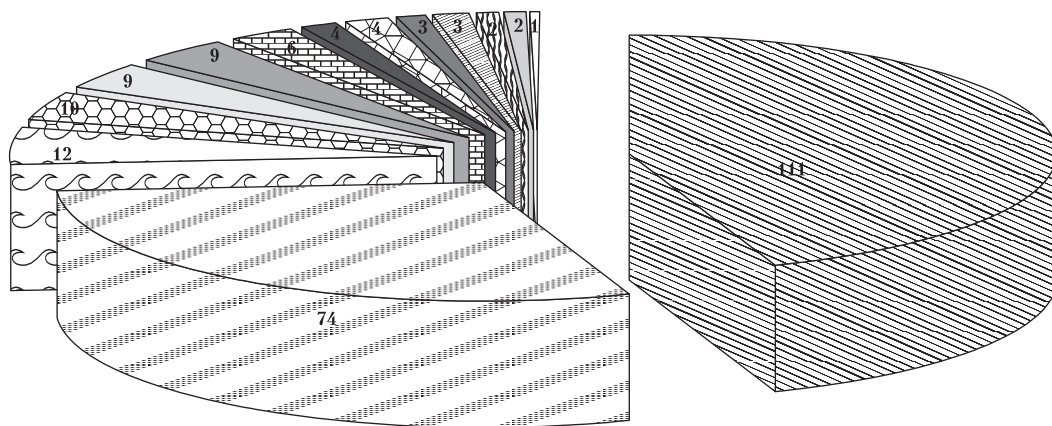
У 2010 р. до Комітету надійшло 84 роботи, з них 25 представлено від академічних установ і 36 від вищих навчальних закладів України. Після проведення науково-технічної експертизи всіх робіт і детального обговорення на засіданнях спеціалізованої секції та президії Комітету кращі з них були таємним голосуванням допущені до участі в конкурсі на здобуття цієї високої нагороди.

У газеті «Урядовий кур'єр» № 112 від 22 червня 2010 р. було опубліковано 52 роботи для проведення широкого громадського обговорення. На засіданнях учених і науково-технічних рад, наукових установ, організа-

цій відбулися громадські слухання, після яких на адресу Комітету надійшло понад 300 схвальних відгуків від відомих учених і фахівців. Понад 600 фахівців взяли активну участь в обговоренні робіт на офіційному веб-сайті Комітету.

Усі відгуки та коментарі були враховані в рекомендаціях спеціалізованої секції та президії Комітету. За пропозицією президії Комітету Указом Президента України в 2010 р. присуджено 40 Премій Президента України для молодих учених, лауреатами стали 79 осіб (серед них 6 докторів і 50 кандидатів наук), які зробили вагомий внесок у розвиток фундаментальних наук, створили базу для впровадження у виробництво високих технологій, новітніх матеріалів.

Серед премійованих робіт варто відзначити результат 8-річного наукового пошуку співробітників кафедри промислової електроніки Національного технічного університету України «КПІ» і співробітників Інституту електродинаміки НАН України, яким удалося розв'язати комплекс про-

1 Національна академія наук України (111 робіт)	8 Національна академія правових наук України (4 роботи)
2 Міністерство освіти і науки України (74 роботи)	9 Національна академія педагогічних наук України (4 роботи)
3 Міністерство охорони здоров'я України (12 робіт)	10 Міністерство палива та енергетики України (3 роботи)
4 Національна академія аграрних наук України (10 робіт)	11 Міністерство оборони України (3 роботи)
5 Національна академія медичних наук України (9 робіт)	12 Міністерство транспорту та зв'язку України (2 роботи)
6 Міністерство аграрної політики України (9 робіт)	13 Національне космічне агентство України (2 роботи)
7 Міністерство внутрішніх справ України (6 робіт)	14 Міністерство промислової політики України (1 робота)

Рис. 8. Роботи, удостоєні Премії Президента України для молодих учених

блем, пов'язаних із забезпеченням живучості, безпеки, надійності та ефективності функціонування локальних енергетичних об'єктів. Автори впровадили нові підходи до керування процесами генерації, перетворення, накопичення, споживання електричної енергії в електротехнічних комплексах і системах на різних рівнях, включаючи енергогенеруючі компанії. Отримані результати важливі для енергоощадження і реалізації енергоефективної політики держави.

Завдяки співробітництву молодих біофізиків Севастопольського національного технічного університету, Інституту фізики НАН України й Інституту молекулярної біології і генетики НАН України отримано унікальну наукову інформацію щодо структури та функцій біополімерів, яка поглиблює сучасні уявлення про механізм функціонування живої речовини на клітинному і молекулярному рівнях.

З-поміж фундаментальних досліджень відзначено роботу молодих фізиків з Інституту ядерних досліджень НАН України, які розробили нові методики низькофонових вимірювань ядерних процесів. Кожен поставлений на вищому рівні чутливості експеримент може виявитись ключовим у встановленні природи домінуючого складника матерії Всесвіту.

Високий науковий рівень вирізняє роботи, представлені Інститутом прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України. Дві з них премійовано минулого року. Автори не тільки сформулювали нові контактні задачі теорії пружності і термопружності, а й запропонували методику розв'язання такого класу задач. Наприклад, розв'язано низку нових контактних задач для тіл з узгодженими межами та проаналізовано вплив тертя і міжконтактного середовища на локальні й інтегральні контактні параметри спряжень.

Співробітники цього ж інституту отримали цікаві й вагомні результати в галузях топологічної алгебри, комбінаторики та комбінаторної геометрії.

Дослідження молодих учених Інституту монокристалів НАН України актуальні й важливі для розвитку матеріалознавства у галузі медичної та космічної техніки, оптоелектроніки, фізики високих енергій. Автори розробили методи відтворюваного отримання оксидних та галоїдних монокристалів із наперед заданою морфологією та функціональними характеристиками, що дало можливість на практиці виготовити більш досконалі кристали.

Глобалізація стала однією з найвпливовіших сил, що визначає нині розвиток людства та охоплює всі сфери суспільного життя. В авторській інтерпретації основних теоретико-методологічних засад та проблем, пов'язаних з категорією глобалізації (Інститут географії НАН України), розглянуто напрями входження України та її регіонів у світову економіку, діяльність на її території глобальних компаній, особливості формування власних фінансово-промислових груп. Цінність положень і рекомендацій цієї роботи полягає в тому, що вони розраховані на широке впровадження в практику.

Відзначено також багатьох інших молодих учених, роботи яких зробили вагомий внесок у розв'язання проблем інформатики, економіки, державного управління, освіти, гірничої справи, історії, фізики та хімії.

Як свідчить аналіз премійованих робіт, велика кількість освічених молодих людей, їх вибір професії впливають на хід сучасної історії. Саме сукупність знань, технологій, дослідницького інструментарію дає змогу розв'язувати будь-які соціально-економічні проблеми. Безсумнівно, відзначення творчих здобутків молоді на державному рівні сприяє її самоствердженню в науко-

вих колах, привчає до здорової конкуренції, стимулює до подальшої дослідницької роботи, дає поштовх творчим нуртуванням і підтримує прагнення реалізувати свої амбітні плани на теренах України. Відтак підтримка молодих учених пріоритетна для держави, адже без перспективних професій, що передбачають інтенсивне застосування найсучасніших знань, інноваційних підприємств вітчизняну економіку неможливо вивести на світовий рівень.

* * *

Сьогодні весь світ відчуває швидке зростання ролі інновацій, нових знань, творчих досягнень, що в підсумку перетворюється на рушійну силу соціального й економічного розвитку суспільства. Комітет з Державних премій України в галузі науки і техніки, заохочуючи на загальнодержавному рівні вчених і фахівців за значний внесок у розвиток науки і техніки, відбираючи найкращі наукові роботи, які є гордістю України, акцентує увагу соціуму на визначних здобутках, які необхідно інтенсивніше впроваджувати в національну економіку. Багаторічна історія Державних премій України в галузі науки і техніки — це не лише грошовий чи соціальний еквівалент наукової праці. Це синхронія змін загальнодержавних пріоритетів, а також зафіксовані суспільством і світовою громадськістю обриси нашого наукового поступу за 40 років.

Упевнені, нині нам необхідно створювати економіку, яка заснована на прискореному освоєнні знань і виробництві інноваційної високотехнологічної продукції, що здатна конкурувати на зовнішніх ринках і має стійкий попит на внутрішньому. Адже перспективи нашої країни пов'язані передовсім з можливостями вітчизняної науки створювати нові технології та здатністю національної економіки їх освоювати. Таким чином, наука значною мірою орієнту-

ється не на техніку, а, насамперед, на саму людину, на безмежний розвиток її інтелекту, творчих здібностей, культури мислення, на створення матеріальних і духовних передумов для всебічного, цілісного розвитку суспільства.

Наука, яка досі перебувала у статусі відкладеного пріоритету, нарешті має стати ключовим чинником економічного зростання і джерелом національних конкурентних переваг.

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. зб. / Держкомстат. — К., 2009.
2. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 17.06.2009 р.
3. Економіка та організація інноваційної діяльності. — К., 2005. — 424 с.

В. Стогній, О. Жданенко

НАУКОВІ ЗДОБУТКИ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУСПІЛЬНОГО ВИЗНАННЯ

Минувшина і сьогодення Державних премій України в галузі науки і техніки

Резюме

У статті проаналізовано діяльність Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки впродовж 40 років, починаючи від досягнень її перших лауреатів до сучасних наукових здобутків, що сприяють інноваційному розвитку вітчизняної економіки. Екскурс у історію стимулювання науково-технічної творчості водночас окреслює зміни пріоритетів державної політики у

сфері науки і техніки, ілюструє вагомі результати впровадження в практику сучасних наукоємних технологій, спільно розроблених ученими і фахівцями-виробничниками.

Автори розглядають Державну премію як один з ефективних інструментів стимулювання на загальнодержавному рівні інтелектуальної праці, а також переконливо доводять, що основним фактором позитивної економічної динаміки є наукові розробки й інновації.

Ключові слова: інструментарій наукового стимулювання, інноваційна діяльність, прогресивні технології, престиж наукової праці.

V. Stohniy, O. Zhdanenko

SCIENCE ACHIEVEMENTS THROUGH THE PRISM OF SOCIAL RECOGNITION

Past and present epochs of State prize of Ukraine in science and technics field

Abstract

The article analyzes the activity of Committee to State prizes of Ukraine in science and technics field during 40 years since the achievements of its first laureates till contemporary scientific obtainings which benefit to the innovation development of native economics. Simultaneously, digression to history of science and technical creativity stimulating underlines the priority changes in state policy at science and technics sphere, illustrates the weighty results of embedding to practice modern scientifically elaborated technologies that are constructed by scholars as well as by specialists at producing.

Authors view State prize as one of the efficacious instruments in intellectual work stimulation at all-state level and also prove earnestly that scientific innovations and treatments are chief factor on positive economy dynamics.

Keywords: scientific stimulation tools, innovation activity, progressive technologies, science work prestige.